

UDK: 2-4737
Pregledni rad
Pripremljeno u siječnju 2023.

OBRAZOVANJE KOJE SPAŠAVA

PRVI DIO: FILOZOFSKI TEMELJ

George R. Knight

George R. Knight, prvotno dugogodišnji profesor pedagogije na fakultetu pedagogije sveučilišta Andrews, vodeći je adventistički povjesničar i profesor emeritus crkvene povijesti na sveučilištu Andrews. Objavio je brojne znanstvene članke a njegova najvažnija djela su *Prophets in Conflict: Issues in Authority, Educating for Eternity: A Seventh-day Adventist Philosophy of Education, William Miller and the Rise of Adventism, A. T. Jones: Point Man on Adventism's Charismatic Frontier, Philosophy and Education: An Introduction in Christian Perspective, A search for identity: The development of Seventh-day Adventist beliefs i Millennial Fever and the End of the World: A Study of Millerite Adventism.*

SAŽETAK

Obrazovanje koje spašava: prvi dio - filozofski temelj

Ovaj je članak jedan od triju članaka o filozofiji adventističkog odgoja i obrazovanja. Prvi dio ispituje važnost teme, opisuje temeljni oblik filozofije, istražuje temeljne filozofske kategorije iz biblijske perspektive i upućuje na važnost biblijskog svjetonazora u oblikovanju adventističkog pristupa odgoju i obrazovanju. Drugi i treći dio razvit će implikacije biblijske filozofske perspektive na obrazovnu praksu. Mnoge teme obrađene u prvom članku detaljnije su razrađene u autorovoj knjizi *Philosophy and Education: An Introduction in Christian Perspective*, 4. izdanje, (Berrien Springs, Michigan.: Andrews University Press, 2006.).

Ključne riječi: filozofija obrazovanja; metafizika; epistemologija; aksiologija; adventističko obrazovanje;

Zašto proučavati filozofiju obrazovanja? Najposlije, vremena je malo, a toliko je praktičnih pojedinosti koje možemo naučiti. Zašto gubiti dragocjene sate na nešto tako ezoterično i beskorisno?

Ovo su dobra pitanja koja me podsjećaju na mnoštvo zakona kojima obiluje naš svijet. Svijet je, kao što znamo, pun zakona: ne samo u fizičkom već i u društvenom području. Već nekoliko godina prikupljam te prosvjetiteljske zakone.

Uzmimo SCHMIDTOV ZAKON, na primjer: "Ako s čime petljaš dovoljno dugo, puknut će."

Ili WEILEROV ZAKON: "Ništa nije nemoguće za čovjeka koji neku stvar ne mora učiniti sam."

A tu je i JONESOV ZAKON: "Onaj tko se može smijati kad stvari pođu naopako, dosjetio se na koga može svaliti krivnju."

Naravno, ne želimo zanemariti BOOBOV ZAKON: "Traženu stvar uvijek ćeš naći na zadnjem mjestu na kojem bi je tražio."

Prosvjetljen takvom mudrošću, na kraju sam se odlučio okušati u razvijanju vlastite tajnovite i ezoterične pronicljivosti.

Rezultat je KNIGHTOV ZAKON s dvije nužne posljedice. Jednostavno rečeno, KNIGHTOV ZAKON glasi: "Nemoguće je doći na određite ako ne znate kamo idete." Posljedica broj 1: "Škola koja se ne približi postizanju svojih ciljeva na kraju će izgubiti potporu." Posljedica broj 2: "Razmišljamo samo kad nas nešto boli."

Ove djeliće „mudrosti“ smislio sam kao mladi profesor pedagoške filozofije, kad sam zaključio – a što još i dalje vjerujem – da je zdrava filozofija obrazovanja najkorisnija i najpraktičnija stavka u nastavnikovom repertoaru. To je djelomično točno, jer se filozofija u najboljem slučaju bavi najosnovnijim životnim pitanjima poput prirode stvarnosti, istine i vrijednosti. S filozofijom je usko povezan koncept svjetonazora koji se „grubo govoreći. . . odnosi na čovjekovo tumačenje stvarnosti i osnovni pogled na život“.¹

Ljudska vjerovanja o filozofskim pitanjima stvarnosti, istine i vrijednosti odredit će sve što ljudi rade u svom osobnom i profesionalnom životu. Bez jasnog filozofskog stava o tim trima kategorijama, osoba ili skupina ljudi ne može donositi odluke, oblikovati kurikulum ili ocjenjivati institucionalni ili individualni napredak. Međutim, svjesno odabranom filozofijom, osoba ili skupina ljudi može postaviti ciljeve koje treba postići i odabrati pravce djelovanja kako bi se ti ciljevi dostigli.

Naravno, ljudsko biće može odlučiti besciljno lutati životom i profesionalnom nastavničkom karijerom, ili on/ona može djelovati na temelju tuđeg odlučivanja. Prva od ovih opcija, ako se ozbiljno shvati, sugerira filozofsko uvjerenje da je život sam po sebi besciljan i bez jasno definiranih svrha, dok druga može uzrokovati da osoba djeluje unutar dobro promišljene filozofije odgoja i obrazovanja, ali takve koja za zabrinjavajuću posljedicu može imati odvođenje u pogrešnom smjeru.

Htio bih predložiti da svjesno promišljena filozofija odgoja i obrazovanja nije samo najpraktičnije već i najvažnije postignuće odgajatelja. Isti je stav imala i Ellen G. White (1827.-

---

1 David K. Naugle, *Worldview: The History of a Concept* (Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 2002), str. 260.

1915.), adventistički proročki autoritet. „Pogrešno shvaćanje istinske prirode i predmeta odgoja i obrazovanja“, napisala je, „mnoge je dovelo do ozbiljnih, pa čak i fatalnih pogrešaka [vječno fatalnih u cjelokupnom kontekstu njezinih djela]. Takva se pogreška čini kad se zanemari upravljanje srcem ili uspostavljanje načela u nastojanju da se osigura intelektualna kultura, ili kad se, u želji za privremenom prednosti, zanemare vječni interesi.“²

Ponovno je napisala: „Vrlo snažno mi je naložena nužnost osnutka kršćanskih škola. U današnjim se školama podučavaju mnogi predmeti koji će biti prije zapreka nego blagoslov. Potrebne su škole u kojima je Božja riječ osnova obrazovanja. Sotona je veliki Božji neprijatelj, a njegov je stalni cilj udaljiti duše od odanosti Kralju Neba. On želi tako uvježbati umove da muškarci i žene vrše svoj utjecaj na strani grijeha i moralne izopačenosti, umjesto da svoje talente koriste u službi Bogu. Sotonin se cilj uspješno postiže kad kroz izvrtnje njihovih ideja o odgoju i obrazovanju uspijeva roditelje i učitelje zadobiti na svoju stranu, jer pogrešno obrazovanje često usmjerava um na put prema nevjeri.“³

Takvo je razmišljanje dovelo do toga da su razne kršćanske denominacije, uključujući Adventističku Crkvu, tijekom povijesti ulagale velike troškove i napore kako bi osnovale vlastite škole. Većoj hitnosti pridonijelo je adventističko uvjerenje da je svako crkveno dijete (kao i sama Crkva) uhvaćeno u veliku borbu između dobra i zla. Crkva je, stoga, aktivno krenula u uspostavljanje ne samo obrazovnog sustava koji se temelji na općenitom kršćanskom razumijevanju stvarnosti, istine i vrijednosti već i sustava koji odražava izričito adventistička shvaćanja.

Suočavanje s temeljnim idejama koje su dovele do osnutka i rada adventističkih škola jest područje adventističke filozofije odgoja i obrazovanja. Naravno, borba s osnovnim idejama samo je dio zadaće. Ostali aspekti uključuju razvijanje praksi koje su u skladu s temeljnim shvaćanjima te njihovu primjenu u životu škole. Prva dva od tih ciljeva spadaju u područje obrazovne filozofije. Praktični je aspekt odgovornost adventističkog pedagoga da, nakon svjesnog preispitivanja ne samo svojih temeljnih uvjerenja već i načina na koji ta uvjerenja mogu i trebaju utjecati na svakodnevni život i profesionalnu praksu, to u praksi i primijeni.

Prije nego što prijedemo na raspravu o osnovnim pitanjima filozofije, važno je istaknuti da je filozofija odgoja i obrazovanja puno šira od filozofije školovanja. Škole su samo jedan od vidova obrazovnog sustava bilo koje društvene skupine. Obitelj, mediji, skupina vršnjaka i crkva također dijele odgovornost za odgoj i obrazovanje sljedeće generacije, pri čemu obitelj ima dominantnu ulogu. Ta se činjenica mora prepoznati, iako će se u ovim materijalima koristiti kategorije koje su najčešće povezane sa školovanjem. No, uvidi koje ću podijeliti jednako su važni kako odgajateljima u crkvi i obitelji tako i nastavnicima u školi. Najbolje se sveukupno odgojno i obrazovno iskustvo, naravno, ostvaruje kad roditelji, učitelji i crkveni voditelji dijele iste brige i pružaju takvo okruženje za učenje u kojem svaki učenik doživljava dosljedno, a ne šizofreno obrazovanje u kojemu svi važni odgajatelji zagovaraju različite poglede. Držeći to na umu, nije slučajno da su adventisti uložili značajan napor i trošak uspostavljajući sustav koji trenutno ima gotovo 8000 škola.

2 Ellen G. White, *Counsels to Parents, Teachers, and Students* (Mountain View, Calif.: Pacific Press Publ. Assn., 1943.), str. 49.

3 _____, *Fundamentals of Christian Education* (Nashville, Tenn.: Southern Publ. Assn., 1923.), str. 541.

Različiti sustavi obrazovanja imaju različite ciljeve, a ti se ciljevi temelje na različitim filozofijama obrazovanja. Imajući tu misao na umu, sada se okrećemo analizi pitanja temeljnih za filozofiju, nakon čega slijedi pogled na kršćansko/adventističko razumijevanje tih pitanja. Na kraju ćemo ispitati obrazovne prakse koje proizlaze iz tih shvaćanja.

Filozofska pitanja i njihov značaj za obrazovanje

Filozofija se bavi najosnovnijim pitanjima s kojima se ljudi suočavaju. Sadržaj filozofije bolje je promatrati kao postavljanje pitanja nego kao davanje odgovora. Može se čak reći da je filozofija *proučavanje pitanja*. Van Cleve Morris primijetio je da je srž stvari postavljanje „pravih“ pitanja. Pod „pravim“ je podrazumijevao pitanja koja su značajna i relevantna - pitanja na koja ljudi uistinu žele odgovor, i koja će promijeniti način na koji žive i rade.⁴ Filozofski sadržaj organiziran je oko tri temeljne kategorije:

1. *Metafizika* - proučavanje pitanja koja se tiču prirode stvarnosti;
2. *Epistemologija* - proučavanje prirode istine i znanja, te kako se stječu i vrednuju;
3. *Aksiologija* - proučavanje pitanja vrijednosti.

Bez prepoznatljive filozofije stvarnosti, istine i vrijednosti, osoba ili skupina ljudi ne može donositi inteligentne odluke bilo za svoj individualni život ili za razvoj obrazovnog sustava. Pitanja kojima se bavi filozofija toliko su temeljna da ih se ne može izbjeći. Kao rezultat toga, svi mi, bilo da svjesno razumijemo svoje filozofske stavove ili ne, svoj osobni život i svoje zajedničko postojanje vodimo na temelju „odgovora“ na temeljna životna pitanja. Ne postoji donošenje odluka koje nije povezano s pitanjima stvarnosti, istine i vrijednosti. Sažeto rečeno: *filozofija upravlja donošenjem odluka*. To je dovoljan razlog za proučavanje temeljnih pitanja filozofije. Napokon, bolje je funkcionirati s razumijevanjem nego lutati životom u neznanju o činiteljima koji oblikuju naše odluke.

Držeći na umu važnost razumijevanja osnovnih problema, na sljedećih ćemo nekoliko stranica ukratko opisati tri glavne filozofske kategorije, a zatim prijeći na adventističku perspektivu svake od njih.

Metafizika

Jedna je od dviju temeljnih filozofskih kategorija metafizika. Ta riječ, koja zvuči prilično opasno, zapravo potječe od dviju grčkih riječi koje znače „iza fizike“. Kao takva, metafizika je grana filozofije koja se bavi prirodom stvarnosti. Što je, u konačnici, stvarno? - osnovno je pitanje u proučavanju metafizike.

Na prvi se pogled čini da je odgovor na taj upit prilično očit. Najposlije, čini se da je većina ljudi prilično sigurna u „stvarnost“ svog svijeta. Ako ih pitate, vjerojatno će vam reći da otvorite oči i pogledate sat na zidu, osluhnete zvuk vlaka koji je u prolazu ili se sagnete da dodirnete tlo pod svojim nogama. Te su stvari, tvrde oni, ono što je u konačnici stvarno.

No, jesu li doista? Njihovi se odgovori nalaze na području fizike, a ne metafizike. Sigurno postoje još temeljnija pitanja. Na primjer, odakle, u konačnici, potječu materijali za podove, snaga koja pokreće vlakove, točnost vremena? Nije bitno je li vaš odgovor povezan s dizaj-

---

4 Van Cleve Morris, *Philosophy and the American School* (Boston: Houghton Mifflin, 1961.), vidi str.19, 20.

nom, slučajnošću ili misterijem - kad se počnete baviti dubljim pitanjima, iz fizike prelazite u područje metafizike.

Uvid u područje metafizike možemo dobiti proučavanjem liste glavnih pitanja koja se tiču prirode stvarnosti. Upiti metafizičara su među najopćenitijim pitanjima koja se mogu postaviti. Važno je, međutim, shvatiti da su ljudima potrebni odgovori na ta pitanja prije nego što pronađu zadovoljavajuće odgovore na svoja specifičnija pitanja. Ipak, potpuno utvrđivanje istinitosti bilo kojeg odgovora na ta pitanja nadilazi područje ljudskih provjera ili dokaza. No, to raspravu o tim pitanjima ne čini irelevantnom, niti pukom vježbom u mentalnoj gimnastici, budući da ljudi, bez obzira jesu li to svjesno razumjeli ili ne, svoje svakodnevne aktivnosti i dugoročne ciljeve temelje na skupu metafizičkih uvjerenja. Čak i ljudi koji traže odgovore na konkretnija pitanja, na primjer fizičari, biolozi ili povjesničari, ne mogu zanemariti metafizička pitanja. Dakle, temelj znanosti je filozofija znanosti, dok je filozofija povijesti temelj razumijevanju povijesti. Filozofija znanosti i povijesti jest ta koja pruža teorijski okvir za razumijevanje i tumačenje značenja činjenica u svakom polju.

Metafizička se pitanja mogu podijeliti u četiri podskupa. Prvi je *kozmoški aspekt*. Kozmologija se bavi proučavanjem teorija o nastanku, prirodi i razvoju svemira kao uređenog sustava. Područje kozmologije obiluje ovakvim pitanjima: Kako je svemir nastao i kako se razvijao? Je li nastao slučajno ili planski? Ima li njegovo postojanje ikakvu svrhu?

Drugi metafizički aspekt je *teološki*. Teologija je onaj dio religijske teorije koji se bavi konceptom Boga. Postoji li Bog? Ako da, postoji li jedan ili više njih? Koja su svojstva Boga? Ako je Bog potpuno dobar i svemoćan, zašto postoji zlo? Ako Bog postoji, kakav je Njegov odnos prema ljudskim bićima i 'stvarnom' svijetu svakodnevnog života?

Ljudi na takva pitanja odgovaraju na različite načine. Ateisti tvrde da Boga nema, dok *panteisti* tvrde da su Bog i svemir isto - sve je Bog, i Bog je sve. *Deisti* na Boga gledaju kao na tvorca prirode i moralnih zakona, ali tvrde da On postoji odvojeno od svakodnevnih događaja u ljudskom životu ili fizičkom svemiru, te da ga oni osobito ne zanimaju. S druge strane, *teisti* vjeruju u osobnog Boga Stvoritelja kojega duboko i trajno zanima sve što je stvorio. *Politeizam* se ne slaže s *monoteizmom* u pogledu broja bogova, pri čemu politeisti smatraju da se o božanstvu treba razmišljati kao o množini, a monoteisti inzistiraju na tome da postoji jedan Bog.⁵

Treći je podskup metafizike *antropološki aspekt*. Antropologija se bavi proučavanjem ljudskih bića i postavlja pitanja poput sljedećih: Kakva je veza između uma i tijela? Je li um važniji od tijela, pri čemu je tijelo ovisno o umu, ili obrnuto? Kakav je moralni status čovječanstva? Rađaju li se ljudi dobri, zli, ili moralno neutralni? U kojoj su mjeri pojedinci slobodni? Imaju li slobodnu volju, ili su njihove misli i postupci određeni njihovom okolinom, nasljedstvom ili božanskim Bićem? Ima li svaka osoba dušu? Ako da, što je to? Ljudi su očito

---

5 Za korisnu pomoć oko različitih "-izam" vidi: Norman L. Geisler and William D. Watkins, *Worlds Apart: A Handbook on World Views*, 2. izdanje (Grand Rapids, Mich.: Baker, 1989.); šire objašnjenje može se naći u James W. Sire, *The Universe Next Door: A Basic Worldview Catalog*, 3. izd. (Downers Grove, Ill.: InterVarsity, 1997.).

zauzeli različita stajališta o tim pitanjima, a ti stavovi utječu na njihove političke, društvene, vjerske i obrazovne ideale i postupke.

Četvrti je aspekt metafizike *ontološki* aspekt. Ontologija je proučavanje prirode postojanja, ili što znači da nešto postoji. Nekoliko je središnjih pitanja u ontologiji: Nalazi li se osnovna temeljna stvarnost u materiji ili fizičkoj energiji (svijetu koji možemo osjetiti), ili se nalazi u duhu ili duhovnoj energiji? Sastoji li se od jednog elementa (npr. materije ili duha), ili dvaju (npr. materije i duha), ili više njih? Je li stvarnost sama po sebi uređena i zakonita ili je ljudski um može urediti? Je li ona fiksna i stabilna ili je njezino glavno obilježje promjena? Je li ova stvarnost prijateljski, neprijateljski ili neutralno usmjerena prema čovječanstvu?

Metafizika i obrazovanje

Čak će i površno proučavanje bilo povijesnih ili suvremenih društava otkriti utjecaj kozmoloških, teoloških, antropoloških i ontoloških aspekata metafizike na njihova društvena, politička, ekonomska i znanstvena uvjerenja i postupke. Ljudi posvuda prihvaćaju odgovore na ta pitanja, a zatim žive svoj svakodnevni život u skladu s tim pretpostavkama. Metafizičkim odlukama ne može se pobjeći, osim ako se tko odluči vegetirati. No, čak bi i taj izbor bio metafizička odluka o prirodi i funkciji čovječanstva.

Odgov i obrazovanje, kao i sve druge ljudske aktivnosti, ne mogu djelovati izvan područja metafizike. Metafizika, ili pitanje konačne stvarnosti, ključno je za bilo koji koncept obrazovanja, jer je važno da se obrazovni program škole (ili obitelji ili crkve) temelji na činjenicama i stvarnosti, a ne na snovima, iluziji, pogrešci ili čijoj mašti. Različita metafizička uvjerenja dovode do različitih obrazovnih pristupa, pa čak i odvojenih obrazovnih sustava.

Zašto adventisti i drugi kršćani troše milijune dolara svake godine na privatne obrazovne sustave, kad su besplatni javni sustavi široko dostupni? Upravo zbog svojih metafizičkih uvjerenja u pogledu na prirodu konačne stvarnosti, postojanje Boga, ulogu Boga u ljudskim poslovima te prirodu i ulogu ljudi kao Božje djece. Muškarci i žene su na svojoj najdubljoj razini motivirani metafizičkim uvjerenjima. Povijest nam pokazuje da su ljudi spremni umrijeti zbog tih uvjerenja te da žele stvoriti obrazovno okruženje u kojemu će njihova djeca učiti o njihovim osnovnim uvjerenjima.

Antropološki aspekt metafizike posebno je važan za odgajatelje svih uvjerenja. Najposlije, oni imaju posla s podatnim ljudskim bićima u jednoj od najprijemčivijih faza njihovog života. Stavovi o naravi i učeničkom potencijalu čine temelj svakog obrazovnog procesa. Sama svrha obrazovanja u svim filozofijama usko je povezana s tim pogledima. Dakle, antropološka su razmatranja izuzetno blizu ciljevima obrazovanja. Filozof D. Elton Trueblood lijepo je to rekao kad je ustvrdio da „dokle god ne budemo jasno znali što je čovjek, mnogo toga nam neće biti jasno“⁶

Velika je razlika u tome gleda li se na učenika kao na “golog majmuna”⁷ iz djela Desmonda Morrisa, ili kao na Božje dijete. Isto tako, važno je znati jesu li djeca urođeno zla ili u osnovi dobra, ili su dobra, ali radikalno izopačena učincima grijeha. Varijacije u antropološkim sta-

6 David Elton Trueblood, *Philosophy of Religion* (New York: Harper and Row, 1957.), str. xiv.

7 Desmond Morris, *The Naked Ape* (New York: Dell, 1967.).

vovima proizvest će značajno različite pristupe obrazovnom procesu. Drugi primjeri utjecaja metafizike na obrazovanje postat će vidljivi u našem proučavanju kasnije.

Epistemologija

Predmet epistemologije usko je povezan s metafizikom. Epistemologija nastoji odgovoriti na osnovna pitanja kao što su: *Što je istina?* i *Kako mi to znamo?*. Studij epistemologije bavi se pitanjima vezanim za pouzdanost znanja i valjanost izvora putem kojih dobivamo informacije. Sukladno tome, epistemologija se, zajedno s metafizikom, nalazi u samom središtu obrazovnog procesa. Budući da se obrazovni sustavi u cjelini, kao i nastavnici u tim sustavima, bave znanjem, oni se bave epistemološkim pothvatima.

Epistemologija traži odgovore na niz temeljnih pitanja. Jedno je od njih može li se stvarnost uopće spoznati. *Skepticizam* je u uskom smislu stav koji tvrdi da ljudi ne mogu steći pouzdano znanje i da je svako traženje istine uzaludno. Tu je misao dobro izrazio Gorgija (oko 483.-376. pr. Kr.), grčki sofist koji je tvrdio da ništa ne postoji, a čak i da postoji, mi to ne bismo mogli znati. Potpuni skepticizam onemogućio bi razumsko djelovanje. Pojam koji je usko povezan sa skepticizmom je *agnosticizam*. Agnosticizam je izražavanje neznanja u vezi s postojanjem ili nepostojanjem Boga.

Većina ljudi tvrdi da se stvarnost može spoznati. Međutim, nakon što zauzmu takav stav, moraju odlučiti iz kojih se izvora stvarnost može spoznati te moraju imati određeni koncept kako procijeniti valjanost svog znanja.

Drugo temeljno pitanje epistemologije jest je li sva istina relativna ili su neke istine apsolutne. Je li sva istina podložna promjenama? Je li moguće da ono što je danas istinito sutra može biti lažno? Ako je na prethodna pitanja odgovor "da", takve su istine relativne. Ako, međutim, postoji Apsolutna Istina, takva je Istina vječno i univerzalno istinita bez obzira na vrijeme ili mjesto. Ako Apsolutna Istina postoji u svemiru, onda bi je nastavnici sigurno htjeli otkriti i učiniti jezgrom školskog kurikulumu. S pitanjem relativnosti i apsolutnosti istine usko su povezana pitanja je li znanje subjektivno ili objektivno te postoji li istina koja je neovisna o ljudskom iskustvu.

Važan aspekt epistemologije odnosi se na izvore ljudskog znanja. Ako tko prihvati činjenicu da u svemiru postoji istina, pa čak i Istina, kako ljudi mogu razumjeti takve istine? Kako one postaju ljudsko znanje?

Središnji dio odgovora većine ljudi na to pitanje jest *empirizam* (znanje stečeno osjetilima). Čini se da je empirijsko znanje ugrađeno u samu prirodu ljudskog iskustva. Dakle, kad pojedinci jednog proljetnoga dana izađu iz kuće i ugledaju ljepotu krajolika, čuju pjesmu ptica, osjete tople zrake sunca i miris cvijeća, oni "znaju" da je proljeće. Osjetilno znanje je za ljude neposredno i univerzalno, te na različite načine čini temelj većine ljudskog znanja.

Postojanje osjetilnih podataka ne može se poreći. Većina ljudi ih nekritički prihvaća kao da oni predstavljaju "stvarnost". Opasnost od naivnog prihvaćanja tog pristupa u tome je što se pokazalo da su podaci dobiveni ljudskim osjetilima nepotpuni i nepouzdana. (Na primjer, većina ljudi suočena je s proturječjem kad vide štap koji izgleda savijen dok je djelomično

uronjen u vodu, a čini se ravan kad ga se izvadi iz vode.) Umor, frustracija i bolest također iskrivljuju i ograničavaju osjetilnu percepciju. Usto, postoje zvučni i svjetlosni valovi koji su bez pomagala nečujni i nevidljivi ljudskoj percepciji.

Ljudi su izumili znanstvene instrumente kako bi proširili raspon svojih osjetila, no nemoguće je utvrditi točnu pouzdanost tih instrumenata, jer nitko ne zna ukupan učinak ljudskog uma na bilježenje, tumačenje i iskrivljavanje osjetilne percepcije. Pouzdanje u te instrumente temelji se na spekulativnim metafizičkim teorijama čija je valjanost ojačana eksperimentiranjem u kojem su predviđanja potvrđena korištenjem teorijske konstrukcije ili hipoteze.

Ukratko, osjetilno se znanje temelji na pretpostavkama koje se moraju prihvatiti vjerom u pouzdanost ljudskih osjetilnih mehanizama. Prednost je empirijskog znanja u tome što se mnoga osjetilna iskustva i eksperimenti mogu replicirati i javno ispitivati.

Drugi utjecajni izvor znanja tijekom razdoblja ljudske povijesti bilo je *otkrivenje*. Otkriveno znanje bilo je od primarne važnosti u polju religije. Razlikuje se od svih ostalih izvora znanja jer pretpostavlja transcendentnu nadnaravnu stvarnost koja se probija u prirodni poredak. Kršćani vjeruju da je takvo otkrivenje Božja komunikacija koja se tiče božanske volje.

Oni koji vjeruju u nadnaravna otkrivenja smatraju da taj oblik znanja ima izrazitu prednost, jer je ono sveznajući izvor informacija koji nije dostupan kroz druge epistemološke metode. Kršćani vjeruju da je istina otkrivena kroz taj izvor apsolutna i nezagađena. S druge strane, općenito je prihvaćeno da se u procesu ljudskog tumačenja može dogoditi iskripljenje otkrivene istine. Neki tvrde da je glavni nedostatak otkrivenog znanja to što ga se mora prihvatiti vjerom te ga nije moguće empirijski dokazati ili opovrgnuti.

Treći izvor ljudskog znanja je *autoritet*. Autoritativno znanje prihvaća se kao istinito, jer dolazi od stručnjaka, ili je s vremenom posvećeno kao tradicija. U učionici je najčešći izvor informacija neka vrsta autoriteta, poput udžbenika, učitelja ili referentnog djela.

Prihvaćanje autoriteta kao izvora znanja ima svoje prednosti, kao i opasnosti. Civilizacija bi zasigurno stagnirala da ljudi bilo koju izjavu odbiju prihvatiti ukoliko je osobno nisu potvrdili izravnim iskustvom iz prve ruke. S druge strane, ako se autoritativno znanje gradi na temelju pogrešnih pretpostavki, tada će takvo znanje zasigurno biti iskripljeno.

Četvrti je izvor ljudskog znanja *razum*. Stajalište da su rasuđivanje, mišljenje ili logika središnji čimbenik znanja poznato je kao *racionalizam*. Racionalist, ističući ljudsku snagu misli te doprinos uma znanju, vjerojatno će tvrditi da sama osjetila ne mogu pružiti univerzalne, valjane prosudbe koje su međusobno usklađene. Iz te perspektive, osjeti i iskustva koja ljudi stječu svojim osjetilima čine sirovi materijal znanja. Prije nego što postanu znanje, um te osjeća mora organizirati u smislen sustav.

Racionalizam u manje ekstremnom obliku tvrdi da ljudi imaju moć sa sigurnošću znati razne istine o svemiru koje sama osjetila ne mogu dati. U svom ekstremnijem obliku racionalizam tvrdi da su ljudi sposobni doći do nepobitnog znanja neovisno o osjetilnom iskustvu.

Formalna je logika alat koji upotrebljuju racionalisti. Logički sustavi imaju prednost što

posjeduju unutarnju dosljednost, ali preuzimaju rizik odvojenosti od vanjskog svijeta. Sustavi mišljenja koji se temelje na logici vrijede onoliko koliko i premise na kojima su izgrađeni.

Peti je izvor znanja *intuicija* - izravno poimanje znanja koje nije izvedeno iz svjesnog rasuđivanja ili neposredne percepcije osjetila. U literaturi koja se bavi intuicijom često se mogu naći izrazi poput "neposredni osjećaj izvjesnosti". Intuicija se događa ispod praga svijesti te se često doživljava kao iznenadni bljesak uvida. Za intuiciju se u različitim okolnostima tvrdilo da je izvor kako vjerskog tako i svjetovnog znanja. Mnoga su znanstvena otkrića nesumnjivo bila pokrenuta intuitivnim slutnjama koje su potvrđene eksperimentima.

Slabost ili opasnost intuicije jest u tome što se, kad se koristi sama, ne čini sigurnom metodom stjecanja znanja. Vrlo lako može zalutati i dovesti do apsurdnih tvrdnji, ako je se ne kontrolira ili ne uspoređuje s drugim metodama spoznaje. Intuitivno znanje, međutim, ima izrazitu prednost u tome što može zaobići ograničenja ljudskog iskustva.

U ovom trenutku treba napomenuti da nijedan izvor informacija nije u stanju ljudima pružiti sve znanje. Različite izvore treba promatrati kao komplementarne, a ne kao antagonističke. Iстина je, međutim, da većina ljudi odabere jedan izvor za koji smatraju da je temeljniji ili bolji od drugih. Taj ishodišni izvor tada koriste kao mjerilo za ispitivanje drugih izvora znanja. Primjerice, u suvremenom se svijetu empirijski stečeno znanje općenito smatra najtemeljnijim i najpouzdanijim tipom znanja. Većina ljudi ocrnjuje svako tobožnje znanje koje se ne slaže sa znanstvenom teorijom. Suprotno tome, biblijsko kršćanstvo vidi otkrivenje kao osnovni okvir po kojem se drugi izvori znanja moraju ispitati.

Epistemologija i obrazovanje

Epistemologija u svakom trenutku izravno utječe na obrazovanje. Na primjer, pretpostavke o važnosti različitih izvora znanja zasigurno će se reflektirati u kurikularnim naglascima i nastavnim metodologijama. Budući da kršćanski nastavnici vjeruju u otkrivenje kao izvor valjanog znanja, nesumnjivo će odabrati kurikulum - i ulogu *Biblije* u tom kurikulumu - koji se bitno razlikuje od kurikularnog izbora nevjernika. Štoviše, filozofski svjetonazor njihove vjere oblikovat će iznošenje svake teme koju predaju. To, naravno, vrijedi za nastavnike svih filozofskih uvjerenja i stoga predstavlja važan argument za obrazovanje adventističke mladeži u adventističkim školama.

Metafizičko-epistemološka dvojba

Pažljivi čitatelj dosad je vjerojatno shvatio da čovječanstvo, da tako kažem, visi u zraku, kako metafizički tako i epistemološki. Naš problem je sljedeći: Nemoguće je davati izjave o stvarnosti bez prethodnog usvajanja teorije za dosezanje istine. S druge strane, teorija o istini se ne može razvijati ako prethodno nismo usvojili koncept stvarnosti. Uхваćeni smo u začarani krug.

Ljudi su za proučavanja osnovnih pitanja prisiljeni prepoznati svoju malenkost i bespomoćnost u svemiru. Shvaćaju da se ništa - u smislu konačnog i ultimativnog dokaza koji je otvoren i prihvatljiv svim ljudima - ne može sa sigurnošću znati. Čak ni u prirodnim znanostima. Trueblood je to potvrdio kad je napisao da je „sada općepoznato da je apsolutni dokaz

nešto što ljudsko biće nema i ne može imati. To nužno proizlazi iz dvostruke činjenice da deduktivno zaključivanje ne može biti sigurno u svoje premise, a induktivno zaključivanje ne može biti sigurno u svoje zaključke. Ideja da u prirodnoj znanosti imamo i sigurnost i apsolutni dokaz jednostavno je jedno od praznovjerja našega doba.“⁸

Svaka osoba - skeptik i agnostik, znanstvenik i poduzetnik, hinduist i kršćanin - živi po nekoj vjeri. Prihvatanje određenog metafizičkog i epistemološkog stava jest „odabir vjerom“ koji donosi svaka osoba i podrazumijeva predanost tom načinu života.

Kružna narav dvojbe stvarnost-istina zasigurno je uznemirujući aspekt filozofske misli. No, budući da postoji, ljudska bića su dužna postati svjesna njezinih implikacija. Naravno, ta dvojba ne iznenađuje zrele znanstvenike koji su se suočili s ograničenjima svoje discipline i filozofije na kojoj je izgrađena. Također, ona ne predstavlja prijetnju ni vjernicima određenih vjerskih uvjerenja koji su svoja osnovna uvjerenja tradicionalno promatrali u smislu osobnog izbora, vjere i predanosti. Cijeli ovaj problem, međutim, predstavlja izvor šoka i nevolje za prosječnog sekularnog pojedinca.

Rezultat metafizičko-epistemološke dvojbe jest da sve osobe žive po vjeri u osnovna uvjerenja koja su odabrale. Izazov nije u tome što se mora načiniti izbor, već što se mora donijeti najprimjerenija odluka koja uzima u obzir čitav niz stvarnosti i znanja koje ljudi posjeduju. Kasnije ćemo u ovom članku započeti s istraživanjem kršćanskog/adventističkog pristupa glavnim filozofskim problemima, no prvo moramo istražiti treće veliko filozofsko pitanje - *aksiologiju* ili pitanje vrijednosti.

Aksiologija

Aksiologija je grana filozofije koja nastoji odgovoriti na pitanje: Što je vrijedno? Sav racionalni individualni i društveni život temelji se na nekom sustavu vrijednosti. Sustavi vrijednosti nisu univerzalno dogovoreni, a različiti stavovi o pitanjima metafizike i epistemologije stvaraju različite sustave vrijednosti, jer su aksiološki sustavi izgrađeni na konceptima stvarnosti i istine.

Pitanje vrijednosti bavi se predodžbama o tome što osoba ili društvo smatra dobrim ili poželjnijim. Aksiologija - poput metafizike i epistemologije - stoji u samom temelju obrazovnog procesa. Jedan od glavnih vidova obrazovanja jest razvoj vrijednosti. U tom kontekstu, učionica je aksiološko kazalište u kojem nastavnici ne mogu sakriti svoje *moralno ja*. Svojim postupcima nastavnici neprestano podučavaju skupine izrazito prijemljivih mladih ljudi koji u značajnoj mjeri asimiliraju i oponašaju vrijednosne strukture svojih učitelja.

Aksiologija ima dvije glavne grane: *etiku* i *estetiku*. *Etika* je proučavanje moralnih vrijednosti i ponašanja. Kako bih se trebao ponašati? – etičko je pitanje. Etička teorija nastoji pružiti prave vrijednosti kao temelj za ispravne postupke. Etika je, na mnogo načina, presudno pitanje našeg doba. Svjetska su društva postigla tehnološki napredak bez presedana, no u svojim etičkim i moralnim konceptima nisu značajno – gotovo uopće – napredovala.

---

8 David Elton Trueblood, *A Place to Stand* (New York: Harper and Row, 1969.), str. 22. Za širu raspravu o ograničenjima dokaza vidi Truebloodovu *General Philosophy* (New York: Harper and Row, 1963.), str. 92-111.

Ljudska bića, kao pojedinci i dio društva, postoje u svijetu u kojem ne mogu izbjeći značajne etičke odluke. Zato škole moraju svoje učenike podučavati etičkim konceptima. Problem je u tome što ljudi prihvaćaju različite etičke osnove i reagiraju prilično negativno na to da im se djeca “indoktriniraju” u moralnom pogledu koji je stran njihovim temeljnim uvjerenjima. Ta je činjenica škole stavila u središte raznih “kulturnih ratova” koji su potresli društvo u cjelini.⁹

Ona je, također, navela adventiste i druge kršćane da osnuju vlastite škole. Želja da svojoj djeci prenesu određeni sustav moralnih vrijednosti snažna je motivacija većine roditelja.

U središtu etičkih rasprava nalaze se pitanja poput ovih: Jesu li etički standardi i moralne vrijednosti apsolutni ili relativni? Postoje li univerzalne moralne vrijednosti? Može li se moral odvojiti od religije? i Tko ili što čini osnovu etičkog autoriteta?

Druga je glavna grana aksiologije *estetika*. Estetika postavlja pitanja kao što su: Što je lijepo? i Što bi mi se trebalo sviđati? Estetika je područje vrijednosti koje istražuje načela koja upravljaju stvaranjem i uvažavanjem ljepote i umjetnosti kako u “višim umjetnostima”, tako i u stvarima u svakodnevnom životu, poput školske arhitekture, televizijskih programa i jumbo plakata. Vrednovanje ljepote i ružnoće pripada u estetsko područje. Time je estetsko vrednovanje dio svakodnevnog života i ne može se izbjeći.

Estetsko iskustvo povezano je s kognitivnim svijetom intelektualnog razumijevanja, ali se zbog svoje usredotočenosti na osjećaje i emocije također izdiže iznad kognitivnog u afektivno područje. Estetska iskustva omogućuju ljudima da prijeđu granice koje im nameću čisto racionalne misli i nedostaci ljudskog jezika. Slika, pjesma ili priča u osobi mogu stvoriti dojam koji se nikada ne može prenijeti logičkim argumentima.

Ljudska su bića estetska bića, stoga je jednako nemoguće izbjeći podučavanje estetike u školi, domu, medijima ili crkvi, kao što je nemoguće spriječiti ukorjenjivanje etičkih vrijednosti. Međutim, područje estetike ne nalazi se u vakuumu. Upravo suprotno. Estetsko vjerovanje izravno je povezano s drugim aspektima ljudske filozofije. Primjerice, ako se subjektivnost i slučajnost prihvate u epistemologiji i metafizici, one će se odraziti kako na estetiku tako i na etiku. Estetske vrijednosti ljudi odražavaju njihovu ukupnu filozofiju.

Filozofska pitanja i obrazovni ciljevi i prakse

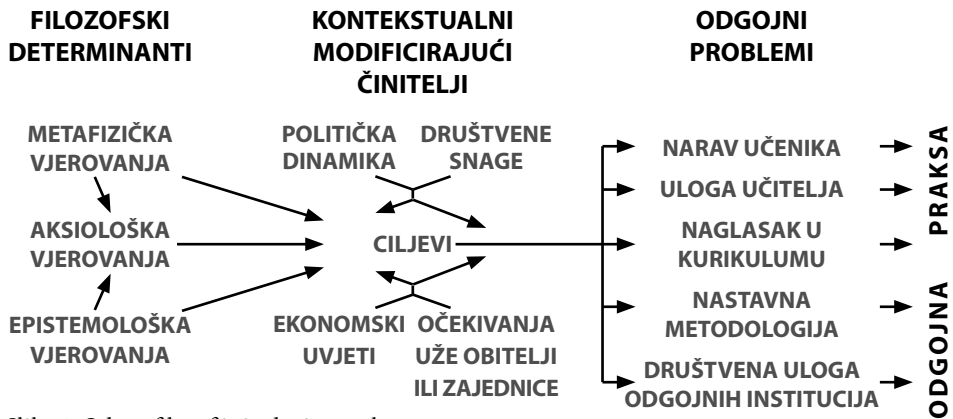
Slika 1.¹⁰ ilustrira odnos između filozofskih uvjerenja i prakse. Ona upućuje na to da će specifično metafizičko i epistemološko stajalište nastavnika dovesti do vrijednosne orijentacije. Ta će orijentacija, s pripadajućim viđenjem stvarnosti i istine, odrediti koje obrazovne ciljeve nastavnici biraju dok svoja filozofska uvjerenja nastoje primijeniti u učionici.

Kao posljedica toga, ciljevi nastavnika zahtijevaju prikladne odluke u različitim područ-

---

9 Vidi James Davison Hunter, *Culture Wars: The Struggle to Define America* (New York: Basic Books, 1991.); Jonathan Zimmerman, *Whose America? Culture Wars in the Public Schools* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press, 2002.).

10 Iz George R. Knight, *Philosophy and Education: An Introduction in Christian Perspective*, 4. izdanje (Berrien Springs, Mich.: Andrews University Press, 2006.), str. 34. Reproducirano uz dopuštenje.

Slika 1. Odnos filozofije i odgojne prakse

jima koja su: potreba učenika, uloga učitelja u učionici, najvažnije stavke koje treba naglasiti u kurikulumu, nastavne metodologije koje će najbolje prenijeti kurikulum te socijalna funkcija škole. Tek kad nastavnik zauzme stav o tim stvarima, mogu se provoditi odgovarajuće strategije.

Kao što prikazuje slika 1., filozofija nije jedina odrednica specifičnih obrazovnih i odgojnih praksi. Elementi u svakodnevnom svijetu (kao što su politički činitelji, ekonomski uvjeti, društvene snage i očekivanja učeničkih obitelji ili zajednice) također igraju značajnu ulogu u oblikovanju i modificiranju obrazovnih praksi. Međutim, važno je shvatiti da filozofija još pruža osnovne okvire obrazovne prakse za bilo kojeg nastavnika u specifičnom okruženju.

Tek kad jasno razumiju svoju filozofiju te ispituju i procijene njene implikacije na svakodnevnu aktivnost u adventističkom okruženju, nastavnici mogu očekivati učinkovitost u postizanju osobnih ciljeva i ciljeva škola u kojima predaju. To je tako jer, kako kaže KNIGHTOV ZAKON: "Nemoguće je stići na odredište, ako ne znate kamo idete."

Posljedica broj 1 također je važna za svakog nastavnika i školu: "Škola [ili nastavnik] koja se ne približi postizanju svojih ciljeva s vremenom će izgubiti potporu."

Nezadovoljstvo nastaje kad adventističke škole izgube svoju posebnost, a adventistički nastavnici ne shvate zašto njihove ustanove moraju biti jedinstvene. Takvi bi nastavnici i škole *trebali* izgubiti potporu, jer je adventističko obrazovanje bez jasno shvaćene i provedene adventističke filozofije nemoguće proturječe i bacanje novca.

Posljedica broj 2 stoga je presudna za zdravlje, pa čak i opstanak adventističkih škola - i odgajatelja u tim školama. "Razmišljamo samo kad nas nešto boli." Adventističko je obrazovanje već ozlijeđeno. Najveći darovi koje mi kao odgajatelji i nastavnici možemo dati adventističkom obrazovnom sustavu i društvu jesu: (1) svjesno preispitivanje svoje odgojne i obrazovne filozofije iz perspektive biblijskog kršćanstva, (2) pomno razmatranje implikacija

te filozofije na svakodnevne aktivnosti u učionici, i zatim (3) dosljedna i učinkovita provedba te filozofije.

Adventistički pristup filozofiji

O kršćanskoj metafizici

Najosnovnije i nezaobilazno opažanje s kojim se suočava svako ljudsko biće jest stvarnost i misterij osobnog postojanja u složenom okružju. Ateistički filozof Jean-Paul Sartre pokrenuo je to pitanje kad je primijetio da je osnovni filozofski problem to što nešto postoji, umjesto da ništa ne postoji. Razmišljajući o tom uvidu, Francis Schaeffer je napisao da „ništa što vrijedi nazvati filozofijom ne može zaobići pitanje činjenice da stvari postoje te da one postoje u svom sadašnjem obliku i složenosti“.¹¹

Složenost je ključna riječ u toj rečenici. Ipak, unatoč tome što je postojanje složeno, čini se da je razumljivo. Ljudi ne žive u svemiru koji je „poludio“ ili koji se ponaša nepredvidljivo. Naprotiv, svijet oko nas, i svemir općenito, očito djeluje u skladu s dosljednim zakonima koji se mogu otkriti, priopćiti i koristiti za pouzdana predviđanja. Moderna znanost temelji se na toj predvidljivosti.

Još jedna pojedinost u vezi s našim svemirom jest da je on načelno prijateljski nastrojen prema ljudima i drugim oblicima života. Da je u svojoj biti neprijateljski, život bi se sasvim sigurno ugasio pod neprestanim napadima neprijateljskog okružja na relativno slabe organizme. Čini se da je prirodni svijet „napravljen po mjeri“ kako bi osigurao hranu, vodu, temperaturu, svjetlost i mnoštvo drugih potreština koje su ključne za nastavak života. Parametri uvjeta potrebnih za održavanje života prilično su uski, a čak i male promjene u dostupnosti životnih nužnosti ugrozile bi postojanje života kakvog poznajemo. Stoga, daljnje postojanje života upućuje na prijateljski svemir.

No, je li on *doista* prijateljski ustrojen? Jasno je da ne trebamo biti posebno umni kako bismo shvatili da s našim svijetom mnogošta nije u redu. Svakodnevno promatramo prekrasan svijet koji je naizgled stvoren za život i sreću, ali ispunjen neprijateljstvom, propadanjem i smrću. Suočeni smo s naizgled nerješivim problemom boli i smrti koji postoji usred reda i života. Čini se da postoji velika borba između sila dobra i sila zla koja se očituje u svim aspektima života. Svemir je možda prijateljski usmjeren prema životu, ali ne može se poreći da je često antagonist miru, redu, pa čak i samom životu. Stanište čovječanstva nije neutralno mjesto. Umjesto toga, ono je često područje aktivnog sukoba.

Problem s kojim se suočavamo jest razumijevanje složenog svijeta u kojem živimo. Gotovo univerzalna čežnja ljudskih bića da shvate svoj svijet navela ih je da postavljaju ona pitanja koja čine srž filozofije.

Neki ljudi vjeruju da ne postoji krajnji smisao postojanja. No, drugi smatraju da nije dovoljno sugerirati da inteligencija proizlazi iz neznanja, red iz kaosa, osobnost iz bezličnosti, a nešto iz ničega. Vjerojatnije je da beskonačni svemir postulira beskonačnog Stvoritelja, da

---

11 Francis A. Schaeffer, *He Is There and He Is Not Silent* (Wheaton, Ill.: Tyndale House, 1972.), str. 1.

inteligentan i ureden svemir upućuje na krajnju Inteligenciju, da u osnovi prijateljski svemir upućuje na dobronamjerno Biće, a da ljudska osobnost odražava Osobnost prema kojoj su pojedine osobe oblikovane. Ovog beskonačnog Stvoritelja, krajnju Inteligenciju, dobronamjerno Biće i izvornu Osobnost ljudi nazivaju *Bogom*, istodobno shvaćajući da je ta riječ besmislena dok se ne definira.

Ali način na koji definiramo *Boga* postaje vrlo stvaran problem, pogotovo kad prepoznamo mentalna ograničenja ljudske rase. Ne samo da smo suočeni s našim ozbiljnim neznanjem o složenosti našeg neposrednog okruženja već i s nesposobnošću da se počnemo nositi s beskonačnošću vremena, prostora i složenosti svemira uopće. Ako imamo poteškoća u shvaćanju složenosti stvaranja, očito je da ćemo pred sobom imati još veći izazov u razumijevanju Stvoritelja, jer tvorac mora biti složeniji i veći od onoga što je stvorio.

Ova nas stvarnost dovodi do tanke granice između metafizike i epistemologije. Bog Stvoritelj je, zbog naše urođene ljudske nesposobnosti da razumijemo složenu stvarnost svijeta u kojem živimo, smatrao prikladnim u *Bibliji* pružiti otkrivenje Sebe, Svog svijeta i ljudske nevolje.

„U početku Bog“ (Postanak 1,1)¹² prve su riječi *Biblije*. U tim riječima pronalazimo osnovni temelj adventističkog pristupa metafizici. Sve je ostalo sporedno u odnosu na Božje postojanje. Bog je razlog svemu ostalom. Ako je Bog u samom središtu *Biblije* i stvarnosti, On također mora biti i u središtu obrazovanja. Obrazovanje koje Boga izostavlja iz svog programa apsolutno je neprimjereno. Kako bi uopće moglo biti primjereno ako iz svog pristupa učenju izostavlja tu najvažniju činjenicu?

Ali Bog ne samo da postoji, On i djeluje. Zato se prvi biblijski redak nastavlja ovim riječima: „ . . . Bog stvorio nebo i zemlju.“ Materijalni svijet kakav poznajemo nije nastao slučajno. Naprotiv, njegova složenost odražava i dizajn i Dizajnera. *Postanak* nam govori da Bog nije stvorio svijet s nedostacima, već svijet koji bi pred kraj tjedna stvaranja mogao nazvati „vrlo dobrim“ (Postanak 1,31).

Važno je zamijetiti dvije pojedinosti u vezi s tom „vrlo dobrom“ izjavom. Prva je, da je Bog stvorio savršeni svijet. Druga je, da je materijalni svijet sam po sebi dobar i vrijedan, a ne zao vid stvarnosti kakvim ga smatraju neki oblici grčke filozofije. Prema biblijskom gledištu, fizičko okruženje koje nastanjujemo treba poštovati i paziti jer je to Božje dobro stvaranje.

Posljednji čin u tjednu stvaranja bio je uspostava spomen-obilježja koje će ljude podsjećati na to tko je Bog i što je učinio. „Tako,“ čitamo, „bi dovršeno nebo i zemlja, sa svom svojom vojskom. I sedmoga dana Bog dovrši svoje djelo koje učini. I počinu u sedmi dan od svega djela koje učini. I blagoslovi Bog sedmi dan i posveti, jer u taj dan počinu od svega djela svoga koje učini.“ (Postanak 2,1-3).

Subota je jedno od prvih obrazovnih obilježja u *Postanku*. U četvrtoj zapovijedi (Izlazak 20,8-11) zabilježeno je svetkovanje subote, koja je dana kao tjedna pouka, a koja je ostala relevantna tijekom cijele ljudske povijesti. Jedna od posljednjih poruka koja je dana zemalj-

---

¹² Ukoliko nije drugačije naznačeno, svi biblijski redci citirani su iz Revised Standard Version Biblije. Biblijski stihovi iz izvora RSV su iz *Revised Standard Version of the Bible*, copyright © 1946., 1952., 1971., Division of Christian Education of the National Council of the Churches of Christ u SAD-u. Reproducirano uz dopuštenje nakladnika.

skim stanovnicima prije drugog Kristovog dolaska jest: „Poklonite se njemu koji stvori nebo i zemlju i more i izvore voda“ (Otkrivenje 14,7), što je očito pozivanje na *Deset zapovijedi*, a preko njih na spomen na Stvaranje u *Postanku 2*.

U kršćanskoj metafizici središnje su činjenice da Bog postoji i da je On djelovao pri stvaranju. No, On nije stvorio samo ptice i drveće već je stvorio i ljude na svoju sliku (Postanak 1,26-27). Od svih Božjih stvorenja, ljudska bića su jedina stvorena slična Bogu. Tako je, u svom izvornom stanju, čovječanstvo bilo bezgrešno i čisto. Ponad toga, ljudi su stvoreni u odgovornom odnosu prema svojem Stvoritelju. Bog im je dao „vlast“ nad svim živim bićima i „svom zemljom“ (r. 26.). Ljudska bića stvorena su da budu Božji upravitelji, Njegovi namjesnici na zemlji.

Četvrti važan element kršćanskog razumijevanja stvarnosti je Luciferov „izum“ grijeha. Lucifer je zaboravio na svoju „stvorenost“ te se pokušao postaviti na Božje mjesto (Izaija 14,12-14; Ezekiel 28,14-17). U pojavi grijeha pronalazimo začetak sukoba između dobra i zla koji proživljavamo u svijetu oko nas.

Grieh je dovoljno loš samo u svom u apstraktnom smislu. No, *Biblija* nam kaže da on nije ostao samo „negdje vani“ u svemiru. Umjesto toga, Lucifer ga je proširio na Zemlju. Način na koji je grijeh ušao na planet Zemlju i u ljudsku rasu izložen je u *Postanku 3*, gdje se opisuje kvarenje čovječanstva kao posljedica onoga što teolozi nazivaju Padom.

Učinci grijeha bili su pogubni za ljudski rod. Grieh je izazvao otuđenje između Boga i ljudi (Postanak 3,8-11), između ljudi i drugih stvorenja (r. 12.), ljudi samih sa sobom (r. 13.), i ljudi s Božjim stvorenim svijetom (rr. 17. i 18.), te je također doveo do smrti (r. 19.) i djelomičnog gubitka Božje slike (Postanak 9,6; 5,3; Jakov 3,9).

Luciferov izum grijeha i njegovo širenje na čovječanstvo tijekom Pada pratila je i stvarnost trajnog sukoba između Krista i Sotone (koji se često naziva i „Veliki sukob“), koji je započeo prije stvaranja Zemlje i neće biti prekinut do konačnog uništenja đavla i njegovih djela na kraju tisućugodišnjice (Otkrivenje 20,11-15). Taj sukob dominira stranicama *Biblije* od *Postanka 3* do *Otkrivenja 20*. Središnja je točka tog rata Sotonin pokušaj da diskreditira Božji karakter i izopači ljudsku percepciju Njegovog zakona ljubavi (Matej 22,36-40; Rimljanima 13,8-10). Glavni iskaz Božje ljubavi nije samo slanje Isusa da spasi palu ljudsku rasu već Kristova smrt na križu. *Knjiga Otkrivenja* upućuje na to da će Božji zakon ljubavi biti problem u borbi između sila dobra i zla do kraja zemaljske povijesti (12,17; 14,12).

Pad u *Postanku 3* središnje je načelo biblijskog svjetonazora. Bez Pada ostatak *Biblije* nema smisla. Počevši od *Postanka 3*, *Biblija* ističe kako posljedice ljudskog prijestupa tako i Božji plan i napore za rješavanje problema grijeha. Kao što ćemo vidjeti kad budemo razgovarali o potrebama učenika, Pad i njegove posljedice temeljni su problemi kršćanskog odgoja i obrazovanja. To su zapravo problemi koje kršćansko obrazovanje čine jedinstvenim među povijesnim obrazovnim filozofijama.

Sljedeći je vid kršćanske metafizike nesposobnost ljudi da bez božanske pomoći promijene vlastitu narav, nadvladaju svojstvenu grešnost ili obnove izgublenu sliku o Bogu. *Izgubljen* je riječ koju *Biblija* koristi za opisivanje ljudskog stanja. Svakodnevnije vijesti reflektiraju

ishode te izgubljenosti kroz neprestano izvještavanje o pohlepi, izopačenosti i nasilju. I kao da vijesti nisu same po sebi dovoljne, popularni oblici zabave fokusiraju se na zabranjeni seks i nasilje. *Biblija* opisuje da se ti problemi javljaju čak i među Božjim junacima.

Naravno, još je od Pada bilo ljudi koji nisu htjeli imati nikakve veze s Bogom i Njegovim načelima, no mnogi su ljudi htjeli biti dobri. Među njima su oni koji pišu duge popise odluka i bezuspješno pokušavaju živjeti besprijeekorno. Uvijek iznova doživljavaju neuspjeh jer strasti, apetit, pohlepa i prirodna sklonost sebičnosti nadvladavaju njihove najbolje namjere. Oni ponavljaju dinamiku Pada osobnim padom u grešne navike. Druga je grupa samokontrolom i držanjem zakona postigla popriličnu razinu dobrote ili ugleda, no na kraju postaje ponosna na svoju pravednost. U tu su skupinu uključeni farizeji iz svih razdoblja koji samodopadno izjavljaju da su bolji od drugih ljudi, ne prepoznajući vlastitu sljepoću za svoje stvarno stanje (Luka 18,9-14). Koliko god se ljudska bića trudila biti pravedna, i dalje ostaju izgubljena i zburnjena.

Univerzalna ljudska izgubljenost u nekoliko oblika razlog je zbog kojeg *Biblija* prikazuje Boga kako preuzima inicijativu za spasenje i obnovu čovječanstva kroz utjelovljenje, život, smrt, uskrsnuće i nebesku službu Isusa Krista. Dokazi o Božjoj inicijativi u planu spasenja pojavljuju se u cijeloj *Bibliji*. Tu inicijativu prvi put pronalazimo u *Postanku* 3,9, no ona se proteže iz *Starog zavjeta* u *Novi*, koji nam kaže da je „Bog tako ljubio svijet te je *dao* svoga Sina Jedinorođenca da nijedan koji u njega vjeruje ne propadne, nego da ima život vječni“ (Ivan 3,16). Isus je to rekao malo drugačije kad je tvrdio da je Njegova misija „tražiti i spasiti izgubljene“ (Luka 19,10).

Važan vid Kristova utjelovljenja jest da on otkriva Božji karakter. „Mnogo puta i na mnogo načina,“ čitamo u uvodnim riječima *Knjige Hebrejima*, „Bog negda progovori ocima po prorocima, a u ovim posljednjim danima progovori nama po Sinu, kojega postavi baštinikom svega, po kojemu i sazda svjetove. On, koji je odsjaj slave i otisak bića njegova.“ (1,1-3). Isus je najpotpunija objava Božjeg karaktera. *Biblija* izjavljuje da je Bog ljubav (1. Ivanova 4,8), ali čitanje onih dijelova u kojima nam se čini da nije pun ljubavi tjera nas da se zapitamo o Njegovoj stvarnoj prirodi. Isusov zemaljski život, međutim, ilustrira Božju ljubav i utjelovljuje ostale osobine Njegova karaktera. Kao rezultat toga, Isusov karakter i život pružaju etički ideal Njegovim sljedbenicima.

Bog je zbog ljudske izgubljenosti poslao Duha Svetoga da provede svoj plan za obnovu Njegove slike u palom čovječanstvu. To djelo uključuje sazivanje zajednice vjernika. *Biblija* opisuje spašavanje izgubljenih kao božanski čin u kojem su pojedinci rođeni od Duha (Ivan 3,3-6), preobraženi u svojim umovima i srcima (Rimljanima 12,2) te uskrsnuli u novi način života, u kojem oni slijede Kristov karakter (Rimljanima 6,1-14). Svaki od tih činova proizlazi iz djela Duha Svetoga, treće Osobe Božanstva.

Oni koji pozitivno reaguju na djelovanje Duha postaju dijelom zajednice svetaca koju *Biblija* naziva Crkvom ili Kristovim tijelom (Efežanima 1,22-23). No, ne smijemo pomiješati Crkvu i Crkvu. Vidljivu Crkvu na Zemlji čine članovi koji mogu i ne moraju biti pod vodstvom Duha. Crkva Božja, naprotiv, uključuje samo one vjernike koji su svoja srca uistinu predali Bogu i rođeni su od Duha, koji je presudan za Božji veliki plan spasenja izgubljenih i obnove božanskih ideala.

Neki od tih ideala odnose se na društveno djelovanje. Bog zapovijeda svome narodu da hrani gladne, brine o bolesnima te da nastoji na sve načine ne samo sačuvati Zemlju već je i učiniti boljim mjestom. Naposljetku, On zna da čak i najbolji ljudski naponi uloženi u reforme neće uspjeti učiniti sve što je potrebno kako bi se očistio nered stvoren grijehom. Prema tome, društveno djelovanje je važna funkcija Božjeg naroda, ali neprimjerena u smislu iskorjenjivanja problema.

Kao rezultat toga, Krist je obećao da će se vratiti na kraju zemaljske povijesti kako bi okončao grijeh i njegove posljedice. On će tada ne samo nahraniti gladne već i ukinuti glad. Ne samo da će utješiti ožalošćene već će iskorijeniti smrt. *Biblija* prikazuje Drugi Kristov dolazak kao čežnju vjekova (Tit 2,13; Otkrivenje 21,1-4). Ona opisuje završni čin u drami spasenja kao povratak planeta Zemlje i njezinih stanovnika u njihovo edensko stanje (2. Petrova 3,10-13). *Biblija* završava slikom obnovljene Zemlje i pozivom ljudima da se pridruže Bogu i Kristu u njihovom velikom planu otkupljenja i obnove (Otkrivenje 21,22).

Sažetak biblijskog okvira stvarnosti

- Postojanje živoga Boga, Stvoritelja.
- Bog koji stvara savršeni svijet i svemir.
- Stvaranje čovječanstva na sliku Božju kao Njegovog odgovornog zemaljskog zastupnika.
- Luciferov "izum" grijeha. Lucifer, koji je zaboravio na svoju „stvorenost“ i nastojao se postaviti na Božje mjesto.
- Lucifer širi grijeh na Zemlju, što rezultira Padom čovječanstva i djelomičnim gubitkom Božje slike.
- Sukob ili Velika borba između Krista i Sotone oko Božjeg karaktera i Njegovog zakona ljubavi koji traje kroz cijelu zemaljsku povijest.
- Nemogućnost ljudskih bića da bez božanske pomoći promijene vlastitu narav, nadvladaju svojstvenu grešnost ili vrate izgubljenu sliku Boga u sebi.
- Božja inicijativa za spasenje čovječanstva i vraćanje u prvobitno stanje kroz utjelovljenje, život, smrt, uskrsnuće i nebesku službu Isusa Krista.
- Otkrivenje Božjeg karaktera u Kristovom životu i učenjima, što daje temelj kršćanskoj etici.
- Djelatnost Duha Svetoga u planu obnavljanja Božje slike u palom čovječanstvu i Njegovo djelo u pozivanju zajednice vjernika, Crkve.
- Kristova zapovijed Crkvi da bude društveno aktivna u vremenu između Njegovog Prvog i Drugog dolaska.
- Kristov povratak na kraju zemaljske povijesti, kako bi se zaustavio grijeh i riješili problemi koje ljudsko društveno djelovanje nije moglo iskorijeniti.
- Krajnji povratak Zemlje i njezinih vjernih stanovnika u edensko stanje.

Metafizika i adventističko obrazovanje

Gore navedena rasprava predstavlja osnovni okvir kršćanskog pogleda na stvarnost. Budući da je kršćanstvo nadnaravna religija, ono je u cijelosti antitetično svim oblicima naturalizma,

onim teističkim shemama koje Boga ne stavljaju u središte ljudskog odgojnog i obrazovnog iskustva, te humanizmu koji tvrdi da se čovječanstvo može spasiti vlastitom mudrošću i dobrotom. Kako bi zapravo, a ne samo po imenu, bilo kršćansko, adventističko obrazovanje mora se svjesno graditi na biblijskoj metafizičkoj poziciji.

Kršćanski pogled na metafiziku daje temelj adventističkom obrazovanju. Kršćanski obrazovni sustavi uspostavljeni su zato što Bog postoji i zato što njegovo postojanje rasvjetljava značenje svakog vida života. Ostali obrazovni sustavi imaju alternativne temelje i ne mogu se zamijeniti kršćanskim obrazovanjem. Vjera u kršćanski pogled na stvarnost motivira ljude da žrtvuju i svoje vrijeme i svoja sredstva za osnivanje kršćanskih škola. Isto vrijedi i za adventističko obrazovanje koje ne iznosi samo ona učenja koja dijeli s drugim kršćanima već i ona biblijska vjerovanja koja Adventističku Crkvu čine posebnim kršćanskim pokretom s porukom za posljednje vrijeme koju treba podijeliti sa svijetom. Adventističke škole koje naučavaju samo ona vjerovanja koja njihova denominacija dijeli s drugim kršćanima nemaju razloga za postojanje.

Biblijska metafizika određuje ono što će se proučavati u školi i kontekstualni okvir u kojem se svaki predmet izlaže. Kao takav, biblijski pogled na stvarnost daje kriterije za odabir i isticanje dijelova kurikuluma. Biblijski utemeljen kurikulum ima jedinstveni značaj zbog jedinstvenog kršćanskog metafizičkog stajališta. Adventističko obrazovanje mora se baviti svim predmetima iz perspektive biblijskog svjetonazora. Svaki nastavni predmet mora biti formuliran u smislu svog odnosa prema postojanju i namjeri Boga Stvoritelja.

Iz toga slijedi da je svaki aspekt adventističkog obrazovanja određen biblijskim pogledom na stvarnost. Biblijske metafizičke pretpostavke ne samo da opravdavaju i određuju postojanje, nastavni plan i program te društvenu ulogu adventističkog obrazovanja, one također objašnjavaju narav, potrebe i potencijal učenika, predlažu najkorisnije vrste odnosa između učitelja i učenika, te određuju kriterije za odabir nastavnih metodologija. Te ću teme dalje proširiti u drugom i trećem dijelu ovih materijala za kontinuirano obrazovanje.

Kršćanska epistemološka perspektiva

Epistemologija se, kao što smo gore napomenuli, bavi time kako osoba nešto spoznaje. Kao takva, ona se bavi jednim od najosnovnijih problema ljudskog postojanja. Ako je naša epistemologija netočna, onda proizlazi da će i sve ostalo u našem filozofskom shvaćanju biti pogrešno ili, u najmanju ruku, iskrivljeno. Ranije smo vidjeli da svaki filozofski sustav razvija hijerarhiju epistemoloških izvora koji postaju temeljni izvori.

Za kršćane je Božja objava u *Bibliji* najvažniji izvor znanja i najvažniji epistemološki autoritet. Svi ostali izvori znanja moraju se provjeriti i potvrditi u svjetlu *Svetog pisma*. U temelju mjerodavne uloge *Biblije* nalazi se nekoliko pretpostavki:

- Ljudi postoje u nadnaravnom svemiru, u kojemu se beskrajni Bog Stvoritelj otkrio ograničenim umovima na razini na kojoj oni to mogu razumjeti na barem ograničen način.
- Ljudska bića stvorena su na Božju sliku i premda su pala, sposobna su racionalno razmišljati.
- Komunikacija s drugim inteligentnim bićima (ljudima i Bogom) moguća je usprkos

ljudskim inherentnim ograničenjima i nedostacima ljudskog jezika.

- Bog, kojemu je stalo da se otkrije ljudima, također se pobrinuo da zaštiti suštinu te objave dok se prenosila kroz generacije.
- Ljudska bića, vođena Duhom Svetim, mogu dovoljno ispravno tumačiti *Bibliju* i doći do valjane istine.

Biblija je mjerodavan izvor Istina koje je nemoguće doseći osim kroz otkrivenje. Ovaj izvor znanja bavi se velikim pitanjima poput značenja života i smrti, kako je nastao svijet i kakva će biti njegova budućnost, kako je nastao problem grijeha i kako se on rješava, i slično. Svrha je *Svetog pisma* „poučiti“ ljude „za spasenje po vjeri koja je u Isusu Kristu“. Osim toga, ono je „korisno za poučavanje, za prijekor, za popravljavanje, za odgajanje u pravednosti“ (2. Timoteju 3,15-16; VAB). Sada bi trebalo biti očito da *Biblija* nije neiscrpan izvor znanja, i da nikada nije bila zamišljena kao „božanska enciklopedija“. Mnoga pitanja ostavlja bez odgovora. S druge strane, budući da odgovara na najosnovnija pitanja ograničenog čovječanstva, ona pruža perspektivu i metafizički okvir unutar kojega se istražuju neodgovorena pitanja, te dolazi do suvislih, dosljednih odgovora.

Biblija ne pokušava opravdati svoje tvrdnje, pa se zato mora prihvatiti vjerom koja se temelji na vanjskim i unutarnjim dokazima, poput arheoloških otkrića, svjedočanstava ispunjenih proročanstava i zadovoljstva koje biblijski način života donosi ljudskom srcu. Kako bismo poduprli tu ideju, u *Koracima prema Kristu* čitamo: „Ako nam ne pruži dovoljno dokaza na kojima možemo temeljiti svoju vjeru, Bog nikada ne traži da vjerujemo. Njegovo postojanje, Njegov karakter, istinitost Njegove Riječi, sve je to potvrđeno mnogim dokazima koji su upućeni našem razumu. Ipak, Bog nikada nije uklonio mogućnost sumnje. Naša vjera mora počivati na osobnom osvjedočenju, a ne na nabranjanju dokaza. Oni koji žele sumnjati, imat će priliku; a oni koji stvarno žele upoznati istinu, naći će obilje dokazne građe na koju mogu položiti svoju vjeru.“¹³

Adventisti sedmog dana vjeruju da *Biblija* naučava da će proročki dar biti u Crkvi sve do Drugog Kristovog dolaska (Efežanima 4,8;11-13) i da kršćani ne smiju odbiti tvrdnje onih koji vjeruju da imaju proročanski dar, već da njihovo naučavanje ispitaju proučavanjem *Biblije* (vidi 1. Solunjanima 5,19-21; Matej 7,15-20; 1. Ivanova 4,1-2).

Nakon što je izvršila ovo ispitivanje, Adventistička Crkva je vrlo rano zaključila da je Ellen G. White imala valjani dar prorokovanja koji donosi otkrivenje za adventističku zajednicu, dar koji će joj pomoći da bude vjerna biblijskim načelima u razdoblju prije Drugog Kristovog dolaska. Taj dar nije dan da zauzme mjesto *Biblije*, ili da pruži nove doktrine, već kako bi pomogao Božjem narodu razumjeti i primijeniti Božju Riječ kako je ona otkrivena u *Bibliji*. „Pisana svjedočanstva“, napisala je Ellen White, „ne daju novo svjetlo, već su dana kako bi u srce živo utisnula istine nadahnuća koje su već otkrivene. Dužnost čovjeka prema Bogu i prema bližnjima izričito je precizirana u Božjoj riječi, ali malo je vas koji ste poslušni danom svjetlu. Dodatna istina se ne iznosi; ali je Bog kroz *Svjedočanstva* pojednostavio već dane velike istine, i na svoj

---

13 Ellen G. White, *Steps to Christ* (Mountain View, Calif.: Pacific Press Publ. Assn., 1892., 1893., 1956.), str. 105.

ih odabrani način iznio pred narod kako bi im probudio i dotaknuo um.¹⁴

Važno je napomenuti da je Ellen White imala puno toga za reći o odgoju i obrazovanju u kontekstu biblijskog svjetonazora. Zato ćemo citirati njezine uvide koji pridonose zaokruživanju adventističke filozofije obrazovanja.

Izvor znanja koji je za kršćanina sljedeći po važnosti jest priroda koju ljudi susreću u svakodnevnom životu i kroz znanstveno proučavanje. Svijet oko nas otkrivenje je Boga Stvoritelja (Psalam 19,1-4; Rimljanima 1,20). Teolozi su Sveto Pismo nazivali „posebnim otkrivenjem“, dok su prirodni svijet promatrali kao „opće otkrivenje“.

Kad je u pitanju odnos između posebne i opće objave, Ellen White piše: „Budući da knjiga prirode i knjiga objave nose pečat istog glavnog uma, one mogu samo usklađeno govoriti. Različitim metodama i različitim jezicima svjedoče iste velike istine. Znanost stalno otkriva nova čuda, ali ona u svojim istraživanjima ne pronalazi ništa što se, ispravno shvaćeno, kosi s božanskom objavom. Knjiga prirode i Zapisana Riječ rasvjetljuju jedna drugu. One nas upoznaju s Bogom učeći nas nešto o zakonima kroz koje On djeluje.”¹⁵

Ipak, čak će i slučajni promatrač ubrzo otkriti probleme u tumačenju knjige prirode. On ili ona ne vide samo ljubav i život već i mržnju i smrt. Prirodni svijet, kako ga promatra grešno čovječanstvo, šalje iskrivljenu i naizgled kontradiktornu poruku kad je u pitanju konačna stvarnost. Apostol Pavao primjećuje da je Pad utjecao na cjelokupno stvaranje (Rimljanima 8,22). Posljedice sukoba između dobra i zla opću su objavu učinili nedovoljnim izvorom znanja o Bogu i konačnoj stvarnosti. Znanstveni nalazi i svakodnevna životna iskustva moraju se tumačiti u svjetlu biblijske objave koja pruža okvir za epistemološku interpretaciju.¹⁶

Proučavanje prirode obogaćuje čovjekovo razumijevanje svoje okoline. Ono također pruža odgovore na neka od mnogih pitanja koja nisu odgovorena u *Bibliji*. Međutim, istraživačka vrijednost ljudske znanosti ne smije se precijeniti. Kao što Frank Gaebelin ističe, znanstvenici nisu stvorili istinu o znanosti. Oni su samo otkrili ili pronašli ono što već postoji. „Predosjećaji“, stečeni strpljivim znanstvenim istraživanjima, koji dovode do daljnjeg shvaćanja istine nisu puka sreća. Oni su dio Božjeg otkrivanja istine čovječanstvu kroz prirodni svijet.¹⁷

Treći epistemološki izvor za kršćanina je racionalnost. Ljudi, stvoreni na Božju sliku, posjeduju racionalnu prirodu. Oni mogu razmišljati apstraktno, biti introspektivni i razmišljati od uzroka do posljedice. Kao posljedica Pada, ljudske su sposobnosti rasuđivanja smanjene, ali nisu uništene. Božja je molba grešnim pojedincima da “zajedno s Njim razmišljaju” o ljudskoj nevolji i njezinu rješenju (Izaija 1,18).

Uloga racionalizma u kršćanskoj epistemologiji mora biti jasno definirana. Kršćanska vjera nije proizvod racionalnosti. Ljudi do kršćanske istine ne dolaze tako što sami razviju sustav razmišljanja koji dovodi do ispravnog pogleda na Boga, čovječanstvo, prirodu grijeha

14 _____, *Testimonies for the Church* (Mountain View, Calif.: Pacific Press Publ. Assn., 1948.), sv.5, str. 665.

15 _____, *Education* (Mountain View, Calif.: Pacific Press Publ. Assn., 1952.), str. 128.

16 Vidi Isto, p. 134.

17 Frank E. Gaebelin, “Toward a Philosophy of Christian Education”, u *An Introduction to Evangelical Christian Education*, J. Edward Hakes, ur. (Chicago: Moody, 1964.), str. 44.

i spasenja. Umjesto toga, kršćanstvo je otkrivena religija. Ljudski razum bez dodatne pomoći može biti varljiv i odvesti od istine. Kršćani su, dakle, racionalni, iako nisu racionalistički ustrojani u punom smislu te riječi. Bernard Ramm ispravno je primijetio da razum nije izvor vjerskog autoriteta, već način shvaćanja istine. Kao takva, „mjerodavna je shvaćena istina, a ne razum“.¹⁸

Racionalni vid epistemologije važan je dio, ali ne i jedini element spoznaje. Pomaže nam u razumijevanju istine dobivene posebnim i općim otkrivenjem i omogućuje nam širenje tog znanja u nepoznato. U kršćanskoj epistemologiji otkrića razuma moraju se uvijek provjeriti u odnosu na istinu *Pisma*. Isto se načelo mora primijeniti na znanje stečeno intuicijom i proučavanjem autoriteta. Sveobuhvatni je epistemološki test usporedba svih navodnih istina s biblijskim okvirom.

Na kraju moramo iznijeti nekoliko drugih zamjedbi o kršćanskom pristupu epistemologiji:

- Iz biblijske perspektive, sva je istina Božja istina, jer istina svoj izvor nalazi u Bogu kao Stvoritelju i Začetniku.¹⁹
- Na području epistemologije u tijeku je Veliki Sukob, a slična napetost postoji i u prirodi. Sile zla neprestano nastoje potkopati *Bibliju*, iskriviti ljudsko rasuđivanje i uvjeriti ljude da se u potrazi za istinom oslanjaju na sebe, iako su neadekvatna, grešna bića. Epistemološki je sukob od presudne važnosti, jer će pogrešna usmjerenost u tom području pomaknuti svaki drugi ljudski pothvat u krivom smjeru.
- U svemiru postoje apsolutne Istine, ali pali ljudi mogu steći samo relativno ili nesavršeno shvaćanje tih apsoluta.
- *Biblija* se ne bavi apstraktnom istinom. Ona prikazuje istinu povezanu sa životom. Spoznati, u punom biblijskom smislu, znači primijeniti percipirano znanje u svoj svakodnevni život.
- Različiti izvori znanja dostupni kršćaninu se nadopunjuju. Dakle, iako kršćanin može i treba koristiti sve izvore, svakog od njih treba procijeniti u svjetlu biblijskog uzorka.
- Prihvaćanje kršćanske epistemologije ne može se odvojiti od prihvaćanja kršćanske metafizike i obrnuto.

Epistemologija i adventističko obrazovanje

Kršćanski pogled na istinu, zajedno s kršćanskom metafizikom, nalazi se u temelju samog postojanja adventističkog odgoja i obrazovanja. Prihvaćanje otkrivenja kao osnovnog izvora autoriteta postavlja *Bibliju* u središte kršćanskog obrazovanja i pruža okvir znanja unutar kojeg se moraju vrednovati sva pitanja. Taj uvid posebno utječe na kurikulum. U kasnijoj raspravi o kurikulumu vidjet ćemo da biblijska objava daje kako temelj tako i kontekst svim predmetima koji se predaju u kršćanskim školama. Kršćanska epistemologija, budući da se bavi načinom na koji ljudi nešto spoznaju, također utječe na odabir i primjenu nastavnih metodologija.

18 Bernard Ramm, *The Pattern of Religious Authority* (Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1959.), str. 44.

19 Vidi Arthur F. Holmes, *All Truth Is God's Truth* (Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1977.), str. 8-15.

Vidovi kršćanske aksiologije

Kršćanske vrijednosti grade se izravno na biblijskoj perspektivi metafizike i epistemologije. Kršćanska etika i kršćanska estetika jednako su utemeljene na biblijskoj doktrini stvaranja. Etičke i estetske vrijednosti postoje jer je Stvoritelj namjerno stvorio svijet s tim dimenzijama. Dakle, načela kršćanske aksiologije izvedena su iz *Biblije* koja je u svom konačnom smislu otkrivenje Božjeg karaktera i Njegovih vrijednosti.

Presudno razmatranje u kršćanskoj aksiologiji jest da kršćanska metafizika zauzima položaj radikalnog diskontinuiteta od drugih svjetonazora, u smislu normalnosti sadašnjeg svjetskog poretka. Iako većina nekršćana vjeruje da je sadašnje stanje čovječanstva i zemaljskih poslova normalno stanje stvari, *Biblija* uči da su ljudska bića u narušenom odnosu s Bogom, s drugim ljudima, vlastitim ja i svijetom oko sebe. Iz biblijske perspektive, grijeh i njegove posljedice promijenili su ljudsku narav i utjecali na ljudske ideale i procese vrednovanja. Posljedica abnormalnosti sadašnjeg svijeta jest ta da ljudi često cijene pogrešne stvari. Ponad toga, oni su podložni tome da zlo nazivaju „dobrim“, a dobro „zlim“ zbog svog neispravnog referentnog okvira.

Sam Krist bio je aksiološki radikal. Njegov je radikalizam dijelom proizašao iz činjenice što je vjerovao da je istinski dom čovječanstva nebo, a ne zemlja. No, On nije naučavao da sadašnji život nema vrijednost. Umjesto toga tvrdio je da postoje stvari koje imaju veću vrijednost i da bi one trebale biti temelj ljudskog djelovanja. Kad tko primijeni Kristovo učenje, njegov će se ili njezin život temeljiti na drugačijim vrijednostima od života osoba koje se u nenormalnom svijetu grijeha osjećaju kao kod kuće. Kako bi bio normalan, u smislu prihvaćanja Božjih ideala, kršćanin se mora činiti nenormalnim prema mjerilima sadašnjeg društvenog poretka.

Kršćanske vrijednosti moraju se graditi na kršćanskim načelima. One nisu samo produžetak nekršćanskih vrijednosti, iako zasigurno postoje područja koja se preklapaju. Kao što je ranije spomenuto, dvije glavne podskupine aksiologije su: etika (područje dobra) i estetika (područje lijepoga). Apsolutna je osnova kršćanske etike Bog. Ne postoji standard ni zakon koji je iznad Boga. Zakon se, kako je otkriveno u *Svetom Pismu*, temelji na Božjem karakteru koji se usredotočuje na ljubav i pravdu (Izlazak 34,6-7; 1. Ivanova 4,8; Otkrivenje 16, 7; 19, 2). Biblijska povijest pruža primjere Božanske ljubavi i pravde na djelu.

Pojam ljubavi besmislena je ideja sve dok se ne definira. Kršćanin definiciju traži u *Bibliji*, jer se tamo Bog, koji je ljubav, otkrio na konkretan način razumljiv ljudskom umu. Najpotpunija biblijska objašnjenja značenja ljubavi pojavljuju se u Isusovim postupcima i stavovima, opisu ljubavi u *1. Korinćanima* 13. poglavlju, i u temeljnom značenju *Deset zapovijedi*. Čak i kratko istraživanje otkriva izrazitu kvalitativnu razliku između onoga što “normalni” ljudi nazivaju ljubavlju i biblijskog koncepta Božanske ljubavi. John Powell dohvatio je bit Božanske ljubavi kada je istaknuo da se ljubav usredotočuje na davanje, a ne na primanje.²⁰ Ona djeluje za dobro drugih, čak i onih koje smatra neprijateljima. U tom je istom smislu Carl

---

20 John Powell, *The Secret of Staying in Love* (Niles, Ill.: Argus Communications, 1974.), str. 44. 48.

Henry prikladno napisao da je „kršćanska etika etika služenja“.²¹ Dakle, kršćanska se etika i kršćanska ljubav nalaze u radikalnom diskontinuitetu spram onoga što ljudska bića općenito smatraju ljubavlju.

Taj nas koncept dovodi do Božjeg etičkog izražaja kroz Njegov objavljeni zakon. Previše kršćana vjeruje da je Božji osnovni zakon *Deset zapovijedi*. To nije stav koji Isus zauzima. Kad su ga pitali o najvećem zakonu, odgovorio je: “Ljubi Gospodina Boga svojega svim srcem svojim, i svom dušom svojom, i svim umom svojim. To je najveća i prva zapovijed. Druga, ovoj slična: Ljubi svoga bližnjega kao sebe samoga. O tim dvjema zapovijedima visi sav Zakon i Proroci.” (Matej 22,37-40). *Deset zapovijedi*, dakle, proširenje su i konkretna ilustracija Zakona Ljubavi. Prve četiri zapovijedi objašnjavaju čovjekove dužnosti u pogledu ljubavi prema Bogu, dok posljednjih šest objašnjavaju različite aspekte čovjekove ljubavi prema drugim ljudskim bićima (vidi Rimljanima 13,8-10). U nekom smislu, *Deset zapovijedi* može se smatrati negativnom verzijom Zakona Ljubavi, objašnjenog na način koji ljudima daje određene smjernice koje mogu primijeniti u svakodnevnom životu.

Jedna od poteškoća s negativnom etičkom osnovom jest ta što ljudi uvijek žele znati kada mogu prestati voljeti svog susjeda, kada je ta granica dosegnuta. Petrovo je pitanje u vezi s granicama opraštanja dobar primjer. Kao i sve “normalne” pojedince, Petra je više zanimalo kada može prestati voljeti svoje susjede nego kako ih može nastaviti voljeti. Kristov odgovor 70 puta 7 upućuje na to da ljubav nema ograničenja (Matej 18,21-35). Nikada ne možemo prestati voljeti, opustiti se i biti “ono što zapravo jesmo”. To je poruka dviju Kristovih velikih zapovijedi.

Dakle, kršćanska etička perspektiva prvenstveno je pozitivna, a ne negativna. Odnosno, kršćanska se etika prvenstveno usredotočuje na život djelovanja u ljubavi, a tek onda na ono što bismo trebali izbjegavati. Kršćanski rast ne dolazi od onoga što ne radimo, već je produkt onoga što aktivno radimo u svakodnevnom životu. Ta pozitivna etika temelji se na iskustvu novog rođenja (Ivan 3,3-6). Kršćani nisu samo umrli starom načinu života, već su također uskrsnuli u novi način života dok hodaju s Kristom (Rimljanima 6,1-11).

Prije završetka naše rasprave o kršćanskoj etici treba istaknuti još nekoliko točaka. Jedna je da je biblijska etika prije unutarnja nego vanjska. Isus je, na primjer, primijetio da je gajenje misli o mržnji ili preljubu jednako nemoralno kao i sam čin (Matej 5,21-28). Također je poučavao da sve vanjske radnje proizlaze iz srca i uma (Matej 15,18-19).

Drugo, kršćanska se etika temelji na osobnom odnosu kako s Bogom tako i s drugim ljudima. Ona uključuje pravu ljubav prema Bogu i ljudima, i ne može se zadovoljiti pukim zakonitim i/ili mehaničkim odnosom. Naravno, naši bi odnosi s drugima trebali biti zakoniti, ali nadalje, oni moraju biti i osobni.

Treće, biblijska se etika temelji na činjenici da je svaki pojedinac stvoren na Božju sliku i može rasuđivati od uzroka do posljedice te donositi moralne odluke. On može odabrati želi li činiti dobro ili zlo. Dakle, kršćanska etika je moralni pothvat. Nepromišljeni je moral sam u sebi proturječan.

---

21 Carl F. H. Henry, *Christian Personal Ethics* (Grand Rapids, Mich.; Eerdmans, 1957.), str. 219.

Četvrto, kršćanski se moral ne bavi samo ljudskim osnovnim potrebama. On za njih želi samo najbolje.

Peto, kršćanska etika, suprotno gledištu mnogih ljudi, nije nešto što ometa dobar život. "U stvarnosti, moralna su pravila upute za upravljanje ljudskim strojem. Svako moralno pravilo postoji kako bi se spriječio slom, naprezanje ili trenje u radu tog stroja."²²

Šesto, funkcija kršćanske etike je otkupiteljska i obnavljajuća. Ljudi su se zbog pada u grijeh otuđili od Boga, drugih ljudi, vlastitog *ja* i svog fizičkog okruženja. Uloga je etike omogućiti ljudima da žive na način koji pomaže obnoviti te odnose, i dovesti ljude u položaj cjelovitosti za koju su stvoreni.

Estetika

Druga je glavna grana aksiologije estetika. Važna funkcija svih obrazovnih sustava je da u učenicima razviju zdrav osjećaj za lijepo i ružno.

Što je kršćanska estetika? Da bismo došli do definicije, potrebno je istaknuti nekoliko točaka. Prva je da su ljudi po svojoj prirodi estetska bića. Oni ne samo da cijene ljepotu nego se čini da su i njezini kompulzivni tvorci. To je jedan rezultat njihovog stvaranja na sliku Božju. Bog nije stvorio samo funkcionalne stvari - On je stvorio i lijepe stvari. Mogao je stvoriti svijet bez ugodnih boja, bez slatkog mirisa cvijeća ili nevjerojatnog niza ptica i životinja. Postojanje ljepote u prirodi govori nešto o Stvoritelju. Naravno, jedna od razlika između Božjeg i ljudskog stvaranja jest ta što je On stvarao ni iz čega (Hebrejima 11,3), dok ljudi u svojoj konačnosti moraju oblikovati i izrađivati ono što već postoji.

Drugo što treba napomenuti jest da, iako je kreativnost dobra, ipak sve što ljudi stvaraju nije dobro, lijepo ili poučno. To je istinito jer, iako su ljudi stvoreni na Božju sliku, oni su pala bića, i sada imaju iskrivljen pogled na stvarnost, istinu i vrijednost. Stoga oblici umjetnosti ne samo da otkrivaju istinu, ljepotu i dobrotu već ilustriraju i ono što je neprirodno, pogrešno i izopačeno. Budući da je galaktički sukob između dobra i zla napao svaki aspekt ljudskog života, on također utječe na estetsko područje te je posebno snažan u umjetnosti zbog njezinog emocionalnog utjecaja i duboke uključenosti u složenost ljudskog postojanja.

Vodeće pitanje na području kršćanske estetike jest treba li se predmet umjetničkih oblika baviti samo dobrim i lijepim, ili bi trebao uključivati i ružno i groteskno. Koristeći *Bibliju* kao model, opažamo da se ona ne bavi samo dobrim i lijepim. No, ona također ne veliča ružno i zlo. Umjesto toga, *Biblija* grijeh, zlo i ružnoću stavlja u perspektivu i koristi ih za upozoravanje na očajničku potrebu čovječanstva za Spasiteljem i boljim putem. Ukratko, odnos dobrog i ružnog se u *Bibliji* tretira realno, tako da kršćanin očima vjere nauči mrziti ružno zbog svog odnosa s Bogom koji je istina, ljepota i dobrotu.

Bavljenje odnosom između lijepog i ružnog u umjetničkim oblicima od vitalne je važnosti za kršćansku estetiku zbog Pavlova upozorenja da promatranjem postajemo promijenjeni (2. Korinćanima 3,18). Estetika utječe na etiku. Ono što čitamo, vidimo, čujemo i dodirujemo

---

22 C. S. Lewis, *Mere Christianity* (New York: Macmillan, 1960.), str. 69.

utječe na naš svakodnevni život. Estetika, dakle, leži u samom središtu kršćanskog života i vjerskog sustava obrazovanja. Kao rezultat toga, kršćanski stvaratelj umjetnosti (što smo u nekom smislu i svi mi) u idealnom je slučaju Božji odgovorni sluga koji iz srca ispunjenog kršćanskom ljubavlju djeluje „kako bi život učinio boljim, vrednijim, kako bi stvorio zvuk, oblik, priču, ukras, okruže koje je smisleno, lijepo i radost čovječanstvu“.²³

Možda je, iz kršćanske perspektive, najljepše sve ono što pridonosi vraćanju pojedinaca u pravi odnos prema njihovom Stvoritelju, drugim ljudima, vlastitom *ja* i okolini u kojoj žive. Sve što ometa postupak obnove po definiciji je zlo i ružno. Krajnji cilj kršćanske estetike je stvaranje lijepog karaktera.

Aksiologija i adventističko obrazovanje

„Obrazovanje“, piše Arthur Holmes, „ima veze s prijenosom vrijednosti.“²⁴ Upravo taj truiizam stavlja aksiologiju, uz metafiziku i epistemologiju, za temeljni razlog iz kojeg su adventisti odlučili uspostaviti i održavati zasebni školski sustav.

Kršćanski pogled na aksiološka pitanja poput etike i estetike važan je doprinos adventističkog obrazovanja svijetu koji je izgubio uravnoteženu i zdravu biblijsku orijentaciju. Kulturna napetost u različitim vrijednosnim sustavima ključna je za ono što David Naugle označava kao „rat svjetonazora“.²⁵ James D. Hunter i Jonathan Zimmerman istražuju eksplozivne implikacije tih aksioloških problema u knjigama s ekspresivnim naslovima poput ovih: *Kulturni ratovi: borba za definiranje Amerike* i *Čija Amerika? Ratovi kulture u javnim školama. (Culture Wars: The Struggle to Define America; Whose America? Culture Wars in the Public Schools)*.²⁶

Poučavanje o vrijednostima središnji je razlog postojanja adventističkih škola. Adventistički pedagozi zato moraju biti i informirani i aktivni dok svojim učenicima prenose biblijski utemeljen pristup vrijednostima.

Adventistička filozofija i obrazovanje

Postojanje adventističkih škola nije slučajno. Upravo suprotno. Crkva je rano u svojoj povijesti shvatila da ima odgovornost prenijeti tu filozofiju na mlade kroz razvoj obrazovnog sustava, budući da se njezina filozofija bitno razlikuje od ostalih segmenata društva. To je bila svjesna odluka izgrađena na filozofskom načelu. Rezultat toga je stvaranje adventističkog sustava obrazovanja koji trenutno ima gotovo 8000 škola, fakulteta i sveučilišta.

Taj sustav i troškovi koji ga podupiru mogu biti opravdani samo ako su crkvene škole vjerne filozofskim temeljima na kojima su osnovane. Najbolji način „ubijanja adventističkog

---

23 H. R. Rookmaaker, *Modern Art and the Death of a Culture*, 2. izdanje. (Downers Grove, Ill.: InterVarsity, 1973.), str. 243.

24 Arthur F. Holmes, *Shaping Character: Moral Education in the Christian College* (Grand Rapids, Mich.: Eerdmans, 1991.), str. vii.

25 Naugle, *Worldview*, op cit., str. xvii.

26 Hunter, *Culture Wars: The Struggle to Define America*, op cit.; Zimmerman, *Whose America? Culture Wars in the Public Schools*, op cit.

obrazovanja” (kako to slikovito opisuje Shane Anderson) jest zanemarivanje tih filozofskih temelja.²⁷ Iz tog je razloga proučavanje filozofije adventističkog obrazovanja od presudne važnosti za nastavnike, članove školskog odbora, pastore i roditelje.

Dosad smo u izlaganju ispitivali biblijsko filozofsko stajalište koje mora biti osnova adventističke obrazovne prakse. U drugom i trećem dijelu razgovarat ćemo o tome što ta filozofija znači u smislu potreba učenika, uloge učitelja, oblikovanja kurikuluma, odabira nastavnih strategija i socijalne funkcije adventističke škole u Crkvi i šire.

Pitanja za razmišljanje

- Zašto je metafizika toliko važna za odgoj i obrazovanje?
- Koje su implikacije epistemologije na rad kršćanske škole?
- Na koje specifične načine kršćanska etika može (ili treba) oblikovati vaše svakodnevne aktivnosti kao odgajatelja/nastavnika?
- Zašto je estetika kontroverzna u kršćanskom (ili čak nekršćanskom) okruženju?

SUMMARY

Redemptive Education: Part I – A Philosophic Foundation

This article is the first of three on the philosophy of Seventh-day Adventist education. Part I examines the importance of the topic, describes the basic shape of philosophy, examines the foundational philosophic categories from a biblical perspective, and indicates the importance of the biblical worldview in shaping an Adventist approach to education. Parts II and III will develop the implications of a biblical philosophic perspective for educational practice. Many of the topics covered in the first article are treated in greater depth in the author's *Philosophy and Education: An Introduction in Christian Perspective*, 4th ed. (Berrien Springs, Mich.: Andrews University Press, 2006).

Key words: philosophy of education; metaphysics; epistemology; axiology; adventist education;

Izvornik: George R. Knight, Redemptive Education: Part I – A Philosophic Foundation, *The Journal of Adventist Education*, October/November 2010, 12501 Old Columbia Pike, Silver Spring, MD 20904.

Prijevod: Kristina Sabo

Lektorica: Đurđica Garvanović Porobija

Korektori: Dragutin Matak i Ivan Đidara

Ovaj članak je objavljen s dopuštenjem časopisa *The Journal of Adventist Education*® a izvornik je dostupan na <https://circle.adventistlearningcommunity.com/files/jae/en/jae201073010418.pdf>

Ovo izdanje Biblijskih pogleda objavljeno je u suradnji s Odjelom za odgoj i obrazovanje JUK-a.

---

²⁷ Shane Anderson, *How to Kill Adventist Education (and How to Give It a Fighting Chance!)* (Hagerstown, Md.: Review and Herald Publ. Assn., 2009.).